+ ONLINE LEEROMGEVING

REFLECTEREN MET DE HOFNAR

Boom

Juri Hoedemakers en Lida Nijgh

Reflecteren met de hofnar

Reflecteren met de hofnar

Juri Hoedemakers
Lida Nijgh

Boom

+ Online leeromgeving

Met onderstaande unieke activeringscode krijg je via **www.boomstudent.nl** toegang tot de online leeromgeving. Deze code is persoonsgebonden en gekoppeld aan de 1ste druk. Na activering van de code is de online leeromgeving twee jaar toegankelijk. De code kan tot zes maanden na het verschijnen van een volgende druk geactiveerd worden. De code is eenmalig te gebruiken.

Opmaak binnenwerk: Textcetera, Den Haag
Basisontwerp omslag: Dog & Pony, Amsterdam
Omslagontwerp: Emma Raben, Amsterdam
Beeld omslag: bewerking van Mykolastock/Shutterstock

© 2023 J. Hoedemakers, L. Nijgh | Boom

Behoudens de in of krachtens de Auteurswet gestelde uitzonderingen mag niets uit deze uitgave worden verveelvoudigd, opgeslagen in een geautomatiseerd gegevensbestand, of openbaar gemaakt, in enige vorm of op enige wijze, hetzij elektronisch, mechanisch, door fotokopieën, opnamen of enige andere manier, zonder voorafgaande schriftelijke toestemming van de uitgever.

Voor het overnemen van (een) gedeelte(n) uit deze uitgave in bijvoorbeeld een (digitale) leeromgeving of een reader in het onderwijs (op grond van artikel 16, Auteurswet 1912) kan men zich wenden tot Stichting Uitgeversorganisatie voor Onderwijslicenties, Postbus 3060, 2130 KB Hoofddorp, www.stichting-uvo.nl.

No part of this book may be reproduced in any form, by print, photoprint, microfilm or any other means without written permission from the publisher.

ISBN 9789024452651
ISBN e-book 9789024452668
NUR 133

www.boomstudent.nl
www.boomhogeronderwijs.nl

Voorwoord

Wie had dat gedacht? Dat een beroep uit de oudheid honderden jaren later opeens een werkwoord wordt?
De hofnar was vroeger de enige die de koning de onverbloemde waarheid kon vertellen. En die waarheid hebben we tegenwoordig ook ontzettend hard nodig om niet te gaan geloven in onze eigen sprookjes. We moeten wat vaker 'hofnarren', daar zou de wereld een heel stuk mooier van worden. Hofnarren helpt bij het ontwikkelen van het reflectief vermogen en is ook onmisbaar in het hbo-onderwijs. Wij zijn daarom ontzettend trots dat dit studieboek er nu is!

Onze dank gaat uit naar onze eigen hofnarren die ons iedere dag de waarheid voorspiegelen en waarvan we zielsveel houden, onze gezinnen, familie, vrienden, kennissen en collega's. Philine van Overbeeke willen wij in het bijzonder bedanken voor haar hulp bij het beschrijven van de 16 rollen van de hofnar in een zo'n klein mogelijk tekstje. En uiteraard veel dank aan Boom, want alles is een co-creatie en een teamprestatie, dus zonder jullie was dit niet gelukt.

Met trots bieden wij jou de hofnarmethode aan!

Hofnarse!

Juri & Lida

Inhoud

Voorwoord 5

Inleiding 9

1 Reflectie 15
- 1.1 Reflectie? Hoezo? 15
- 1.2 Wat is reflectie? 17
- 1.3 Verschillende reflectiemodellen 23
- 1.4 Het verschil tussen reflecteren en evalueren 30
- 1.5 Takeaways hoofdstuk 1 32

2 De kijk op jezelf en de blik van anderen 35
- 2.1 Wie ben ik? 35
- 2.2 Zelfbeeld 38
- 2.3 Blinde vlekken 40
- 2.4 Zelfbedrog 44
- 2.5 Projectie 46
- 2.6 De essentiële rol van de ander 48
- 2.7 De waarde van feedback 53
- 2.8 Waarom feedback geen cadeautje is 58
- 2.9 Takeaways hoofdstuk 2 60

3 Weerstand en angst bij reflectie 63
- 3.1 Waarom reflectie soms niet goed voelt 63
- 3.2 Aanval op je identiteit? 67
- 3.3 Hoe kun je omgaan met weerstand en angst? 71
- 3.4 Takeaways hoofdstuk 3 74

4 Reflecteren met de hofnar 77
- 4.1 Wie was de hofnar? 77
- 4.2 De zestien functies van de hofnar 79
- 4.3 De hofnar als middel om tot reflectie te komen 101
- 4.4 De koningscirkel en de hofnarcirkel 105
- 4.5 Takeaways hoofdstuk 4 109

5 Hofnarren tijdens de opleiding 111
- 5.1 Voorwaarden bij het hofnarren 111
- 5.2 Jij bent de koning. Wie is jouw hofnar? 117
- 5.3 Als je hofnar bent voor je medestudent 122
- 5.4 Succesreflectie 127

5.5 Verschillende manieren om te werken met de hofnarmethode 127
5.6 Valkuilen bij hofnarren 133
5.7 De hofnarmethode tijdens je stage 136
5.8 Takeaways hoofdstuk 5 138

6 Reflectie in de beroepspraktijk 141
6.1 Hofnarren na je opleiding 141
6.2 De hofnarmethode vraagt een cultuurverandering 144
6.3 Bedrijven die met de hofnar werken 146
6.4 Takeaways hoofdstuk 6 149

Tot slot 151

Over de auteurs 153

Materiaal online leeromgeving 155

Literatuur 157

Illustratieverantwoording 161

Trefwoordenregister 163

Inleiding

Denk eens aan alle schandalen van de afgelopen jaren. Business-schandalen bij grote bedrijven zoals FIFA, Enron, Nissan, Deutsche Bank en Volkswagen. Overheidsschandalen zoals de Kindertoeslagenaffaire. Schandalen rondom personen zoals Lance Armstrong, Sywert van Lienden, Glennis Grace en Lil' Kleine. Maar ook grensoverschrijdend gedrag bij Etos, de *Voice of Holland*, de NOS en *De Wereld Draait Door*. Stuk voor stuk voorbeelden van situaties waar er één ding absoluut ontbrak… REFLECTIE.

Reflecteren is een belangrijke kerncompetentie in het hoger beroepsonderwijs en ook in het werkveld is een goed reflecterend vermogen van medewerkers belangrijk. In iedere hbo-opleiding is daarom aandacht voor deze vaardigheid. Alleen… Het hoger onderwijs is helemaal klaar met de huidige reflectievormen. Dat zien we bijvoorbeeld in het artikel: *Doorgeslagen reflectiecultuur: en ook docenten willen het anders* (Poortvliet, 2021) terug.
Maar we horen het ook uit eerste hand in de Drs. Hofnar-reflectiesessies voor inmiddels tientallen hogescholen, universiteiten, scholengemeenschappen en onderwijsinstellingen. Dezelfde geluiden klinken trouwens ook uit het werkveld waarvoor de hogescholen uiteindelijk aan het opleiden zijn. Er is dus echt behoefte aan nieuwe manieren van reflecteren, en wij hebben de oplossing: een nieuw boek met een nieuwe, originele en leuke methode om in het hoger onderwijs met reflectie aan de slag te gaan. De tijd is rijp voor een nieuw reflectiemodel en een andere manier van leren reflecteren!

In 2021 introduceerde Juri Hoedemakers een nieuw reflectiemodel en een originele methode: De Drs. Hofnarmethode, gebaseerd op de Drs. Hofnarmethodiek. Hierna aangeduid als de hofnarmethode.

De hofnar was vroeger de enige die de koning de onverbloemde waarheid kon vertellen. De meesten van jullie kennen de hofnar waarschijnlijk zoals deze staat afgebeeld op plaatjes die je kunt vinden via Google. Als een clowntje uit de middeleeuwen, dat een beetje gek doet, beetje aan het jongleren is en zorgt voor vermaak en entertainment. En dat klopt, maar de hofnar had nog vijftien andere functies aan het hof, in totaal dus zestien functies om het Reflectieve Vermogen van de koning te verhogen.

Als *entertainer* vermaakte de hofnar de koning na een dag van zware taken ter ontspanning, maar wel met inhoudelijke boodschappen. In de rol van *raadgever* prikte hij feilloos door de vleierij en belangenverstrengeling aan het hof heen; bij hem kon de koning altijd rekenen op de waarheid.

De hofnar had als *criticus* het recht de koning te corrigeren en te bekritiseren. De ene keer grappend en grollend met woordspelingen, de andere keer met een duidelijke speech om de koning te choqueren en hem te bewegen om terug te komen op slechte beslissingen. Als *satiricus* imiteerde of parodieerde de hofnar de koning, om hem te confronteren met zijn eigen gedrag.
De hofnar fungeerde ook als *politiek spion*; naar aanleiding van de roddels en informatie die de hofnar in de wandelgangen verzamelde kon de koning zijn gedrag aanpassen.
Hofnarren waren *vertrouwelingen* van de koning en fungeerden als een dagboek waarmee de koning zijn reflectieve vermogen kon vergroten. Daarnaast fungeerde de hofnar als *buffer* tussen koning en volk, wanneer de vorst eens geen zin had in smeekbedes.
Met zijn hart op de tong was de hofnar een *flapuit* die zei wat hij dacht. Hij was een partner met privileges, een *beste vriend en maatje*. Goed voor het reflectieve vermogen van de heerser, want vrienden zijn eerlijk en hebben de beste bedoelingen met hun feedback.
De keerzijde was dat de hofnar soms als *zondebok* werd aangewezen, iemand die de koning en het koninkrijk gemakkelijk de schuld kon geven voor zaken die misgingen, om zichzelf gezichtsverlies te besparen. De hofnar werkte vaak vanuit de gedachte van lering, en ontwikkeling in zijn rol van *coach/leraar*.
Als rechterhand van de koning werd de hofnar vaak ingezet als *onderhandelaar*, bijvoorbeeld om de meningen van collega-vorsten over het handelen van de koning te delen. Als *sfeerbewaarder* was de hofnar zich bewust van de invloed die hij had. Hij zette deze invloed regelmatig in om anderen te helpen gevaarlijke situaties te neutraliseren.
De hofnar stond vaak aan de zijlijn, als *waarnemer* had hij een helicopterview en zo kon hij situaties onpartijdig en glashelder aan de koning voorleggen. De hofnar kon vrij bewegen en werd onder andere meegenomen naar belangrijke onderhandelingen, andere koninkrijken en zelfs veldslagen waardoor hij een echte *allesweter* was.
Hofnarren waren ook *statussymbolen*. Hoe meer hofnarren een koning in dienst had, hoe belangrijker hij was. De hofnar had kortom een lastige maar o zo belangrijke functie voor het reflectieve vermogen van de koning.

De hofnar van toen kan ook nu van waarde zijn. De hofnar kan in het onderwijs een goede hulp zijn om tot reflectie te komen. Tijd voor verandering dus! En nu hoor ik je denken! 'Maar verandering wekt altijd weerstand op!' Dat is niet alleen op scholen en universiteiten een bekende uitspraak, maar ook binnen de kantoormuren en bij de kantoorbewoners. Verandering brengt altijd weerstand met zich mee omdat mensen zich nou eenmaal niet snel laten overhalen om naar een nieuwe situatie te gaan. Test het maar eens om je heen en stel gewoon de vraag: 'Denk jij dat verandering altijd weerstand met zich meebrengt?' Bij mijn eigen rondvraag reageerde iedereen, dus unaniem, instemmend. Ook een directeur van een groot bedrijf waar ik op dat moment een bezoek bracht als hofnar. Ik zei: 'Nou, dan gaan we dat even in de praktijk testen. Laten we nu

de werkvloer op lopen en één iemand aanwijzen die per direct loonsverhoging krijgt. Dat is immers een verandering. Dan gaan we kijken of deze persoon in de weerstand schiet.' Kortom, *let's go*!

Met dit studieboek zal reflecteren nooit meer hetzelfde zijn. We leren je hoe je de metafoor van de hofnar kunt inzetten om goed te reflecteren in het onderwijs. Uiteraard laten we alle bestaande kennis op het gebied van reflectie de revue passeren, maar we voegen er iets nieuws aan toe. Vernieuwend aan dit concept is niet alleen een reflectiemodel met twee cirkels, maar ook het idee dat je voor reflecteren altijd een ander nodig hebt: jouw eigen hofnar. We bieden in het boek praktische handvatten om met behulp van de hofnar en zijn zestien functies in het onderwijs tot reflectie te komen. We introduceren de verschillende functies van de hofnar en leggen een link met peer-to-peer feedback. In dit boek maken we daarbij een praktische en toegankelijke vertaalslag naar werkvormen die aansluiten bij het hoger beroepsonderwijs.

Inhoud van het boek

Hoofdstuk 1 draait om het begrip reflectie. We lichten verschillende reflectiemodellen toe, die het fundament van de hofnarmethode vormen. Op basis van diverse literatuur introduceren we een definitie van reflecteren die het startpunt is voor de hofnarmethode.
Hoofdstuk 2 gaat over je kijk op jezelf. In het hoofdstuk gaan we dieper in op welk beeld jij van jezelf hebt, op jouw blinde vlekken en de mechanismen van zelfbedrog en projectie. Goede vragen stellen is de basis voor reflectie; ook daar is aandacht voor in dit hoofdstuk. Maar een goed beeld van jezelf krijg je vooral door de ander, of anders gezegd: voor reflecteren is een ander nodig. Dat is een belangrijk uitgangspunt van de hofnarmethode. Er is in hoofdstuk 2 daarom ook bijzondere aandacht voor feedback. Op de online leeromgeving die bij dit boek hoort zijn veel verschillende oefeningen opgenomen die hierbij aansluiten.
In dit boek staan we nadrukkelijk stil bij weerstand en angst bij reflectie, en beschrijven we hoe deze zaken reflectie kunnen blokkeren. Hier wordt in hoofdstuk 3 verder op ingegaan. Ook geven we in hoofdstuk 3 antwoord op de vraag hoe je met die angst kunt omgaan en wat ervoor nodig is om deze weg te nemen. Veiligheid is hierbij belangrijk; ook dat is een belangrijk uitganspunt van de hofnarmethode.
Hoofdstuk 4 draait om de hofnar zelf. Hier introduceren we het fenomeen van de hofnar, waarbij we eerst bespreken wie de hofnar was in de geschiedenis en hoe deze zijn functie aan het hof van de koning vervulde.
Vervolgens vertalen we dit naar het heden. Wat kunnen we nu met de zestien functies van de hofnar als het gaat om reflecteren? En hoe kan jij, als student, hiermee aan de slag?
We leggen het reflectiemodel Hoedemakers uit en lichten dit toe met praktijkvoorbeelden.

In hoofdstuk 5 staat de praktische toepassing van werken met de hofnarmethode centraal. Dit wordt ook wel 'hofnarren' genoemd. Door middel van verschillende voorbeelden wordt besproken hoe je tijdens je opleiding kunt 'hofnarren'. Hoe doe je dit tijdens de lessen, in een project of tijdens je stage?
In hoofdstuk 5 staan suggesties om de hofnar te verweven in de verschillende leerlijnen.
Bij dit hoofdstuk horen veel oefeningen, die een handvat bieden om te leren reflecteren met de hofnar. Deze zijn op de online leeromgeving te vinden.
Reflecteren is meer dan een verplicht nummer tijdens je opleiding. Het is een vaardigheid die je in je toekomstige werk goed kunt gebruiken. Het is een middel voor levenslang leren.
Hoofdstuk 6 licht toe dat de beroepspraktijk gebaat is bij reflectieve medewerkers, dat groei ontstaat door reflectie en dat tegenspraak onmisbaar is. Hierbij zullen verschillende, aansprekende voorbeelden uit de beroepspraktijk aan bod komen.
Met dit boek kun je kortom op een andere, vernieuwende manier leren reflecteren.

Hoe leuk is dit? Reflecteren zal nooit meer saai en slechts een 'moetje' zijn. Reflecteren kan voortaan met je beste vrienden uit de klas en met een metafoor die je nooit meer zult vergeten.
Het is tijd om te hofnarren!

NB. Dit studieboek is gebaseerd op de 1e prijs scriptie RSM Erasmus Universiteit (*Het reflectieve vermogen van leiders, De spiegel van de ziel*, Hoedemakers, 2020) en het genomineerde managementboek *Gezocht: Hofnar* (2021).

Reflecteren is een belangrijke kerncompetentie in het onderwijs en ook in het werkveld is een goed reflecterend vermogen van medewerkers belangrijk. Met dit boek zal reflecteren nooit meer hetzelfde zijn. Je leert hoe je de metafoor van de hofnar kunt inzetten om goed te reflecteren.

De hofnarmethode is een nieuw model met twee reflectiecirkels. Een voor actieve (de koningscirkel) en een voor passieve reflectie (de hofnarcirkel). Je hebt altijd een ander nodig om te reflecteren; jouw eigen hofnar. De hofnar had zestien functies aan het hof, en deze vormen de verschillende perspectieven van waaruit de hofnar op jou reflecteert. We bieden in het boek praktische handvatten om met deze methode aan de slag te gaan. De verschillende functies van de hofnar worden uitgelegd en er wordt een koppeling gemaakt met peer to peer feedback. Verder helpen casussen en werkvormen je de hofnar in de praktijk te brengen.

Bij het boek *Reflecteren met de hofnar* hoort een online leeromgeving. Hier vind je werkvormen, oefeningen, video's en het online boek. Voor docenten is er een handleiding opgenomen.

Deze methode is vooral bedoeld voor studies binnen het sociaal- en zorgdomein, maar kan overal waar reflectie plaatsvindt worden ingezet.

Juri Hoedemakers schreef een prijswinnende masterscriptie over de hofnar, hierop volgde het boek *Gezocht: hofnar* en hij promoveert nu op dit onderwerp. Daarnaast verzorgt hij lezingen, blogs, een opleiding tot hofnar en is hij aangesteld als hofnar bij diverse organisaties.

Lida Nijgh is opgeleid als gedragsdeskundige en is jarenlang als docent aan het hoger beroepsonderwijs verbonden geweest. Momenteel werkt zij als coach en is auteur van meerdere studieboeken.

9 789024 452651 >

www.boomstudent.nl
www.boomhogeronderwijs.nl